

Summa Sumatra

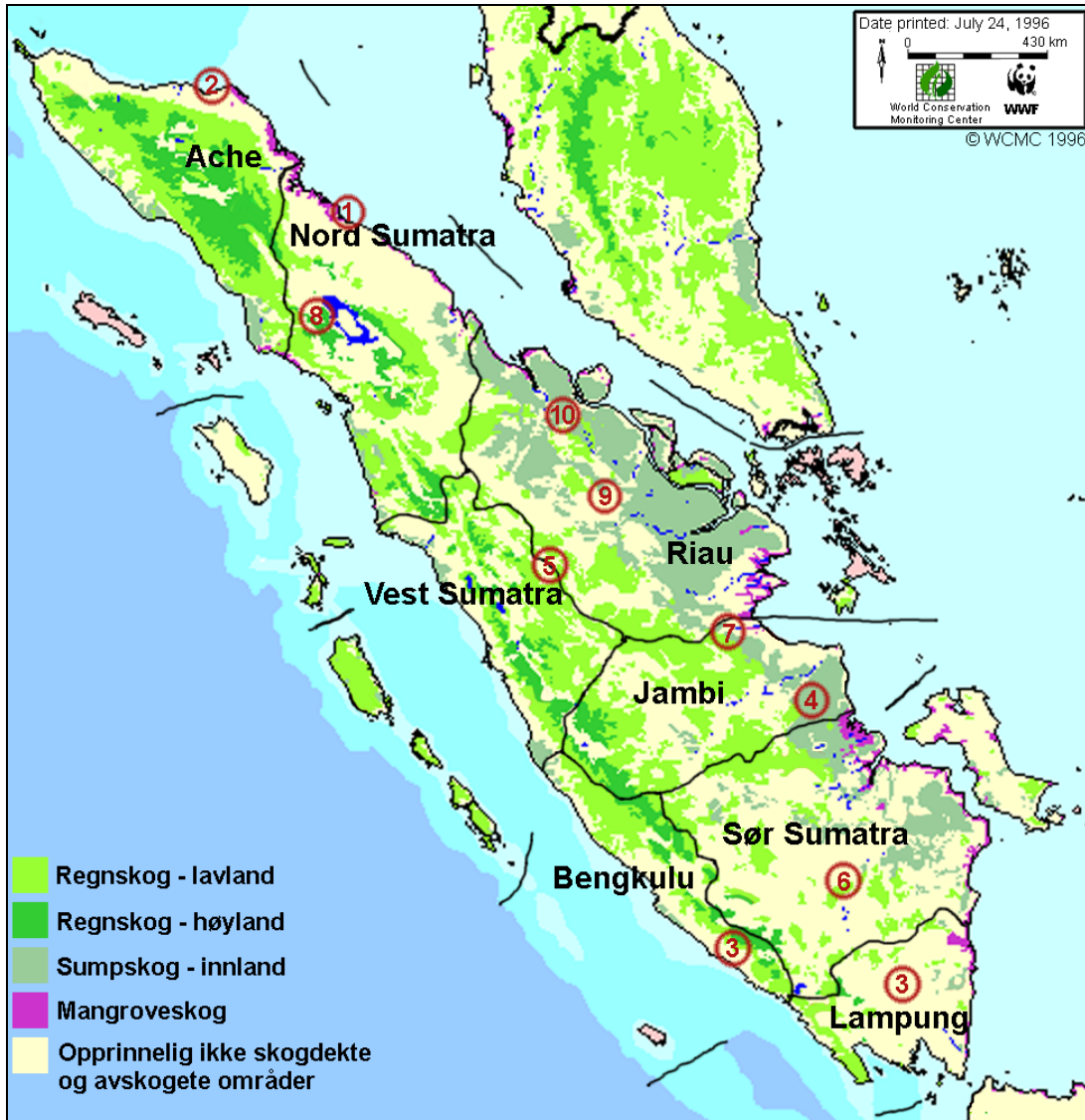
- norske selskapers bidrag til avskoging på Sumatra

-

NORWATCH
Framtiden i våre hender
Mai 1999

Sumatra

Gjenværende skogdekke og prosjekter med norsk deltakelse

(Provinser og prosjekter er inntegnet av NorWatch)

Forklaringer

1. *Dyno*, fabrikasjon av impregnert papir, Medan
2. *Dyno*, fabrikasjon av lim, Langsa
3. *Elkem, Norsilva*, trekull, Lampung og Bengkulu
4. *Saga*, gassutvinning, Pulau Gading
5. *Kværner Boving*, Koto Panjang-kraftverket, grensen Riau/Vest-Sumatra
6. *Kværner Pulp & Paper*, PT Tel, Muara Enim
7. *Kværner Pulp & Paper*, PT Wirakarya Sakti, Tebin Tinggi
8. *Kværner Boving*, Renun-kraftverket, Pangiringan
9. *Kværner Pulp & Paper*, PT Indah Kiat, Perawang
10. *Kværner Pulp & Paper*, PT Riau Andalan, Kerinchi

Innhold:

	Side
1. Innledning	4
2. Status og årsaker til avskoging	5
2.1 Internasjonalt	5
2.2 Indonesia på verdenstoppen	6
2.3 Mangfoldig årsaksbilde i Indonesia	8
2.4 Sumatra hardest rammet	11
2.5 Erkjennelser	12
3. Norske selskaper på Sumatra	13
3.1 Treplateindustrien	13
3.1.1 Dynos limproduksjon	14
3.1.2 Dynos produksjon av impregnert papir	15
3.2 Papir- og celluloseindustrien	15
3.2.1 Kværners leveranser til PT Tel.	17
3.2.2 Kværners leveranser til PT Indah Kiat.	18
3.2.3 Kværners leveranser til PT Riau Andalan.	18
3.2.4 Kværners leveranser til PT Wirakaria Sakti.	19
3.3 Vannkraft-industrien	20
3.3.1 Kværners leveranser til Koto Panjang.	21
3.3.2 Kværners leveranser til Renun.	21
3.4 Olje- og gassindustrien	22
3.4.1 Sagas gassprosjekt i Jambi.	23
3.5 Ferrolegerings-industrien	24
3.5.1 Elkems trekullimport.	25
3.5.2 Norsilvas trekullimport.	26
3.6 Skjulte aktører	27
4. Sammendrag og konklusjoner	28
Forkortelser	32
Litteraturliste	32

© Framtiden i våre hender

Ettertrykk anbefales, angi kilde

Arbeid med rapporten avsluttet 4. mai 1999

Forfattere: Harald Eraker, Morten Rønning og Tarjei Leer-Salvesen

Research på Sumatra: Kim Terje Loraas

Layout: Tarjei Leer-Salvesen

Kartet er hentet fra World Conservation Monitoring Center,
og er lettere bearbeidet av Kjetil Abildsnes

1. Innledning

I denne rapporten tar Framtiden i våre henders NorWatch-prosjekt for seg i hvilken grad norske selskaper bidrar til avskoging på Sumatra. Mange norske aktører har det siste tiåret satt sine bein på denne nest største øya i Indonesia.

De norske prosjektene som denne rapporten har undersøkt, representerer ulike bransjer, og de norske aktørene er involvert i prosjektene på forskjellig vis (i denne sammenheng bruker vi betegnelsen “norske” også der hvor prosjektene ikke har norsk eierskap). Men felles for dem er at prosjektene er relatert til Sumatras skoger, enten i form av at prosjektene baserer seg på skogressurser eller konverterer skog til andre formål.

Skogrelaterte prosjekter foregår ikke i et vakuum i forhold til samfunnet forøvrig. Rapporten tar derfor også opp andre miljømessige konsekvenser og virkninger prosjektene har på mennesker.

De norske eksemplene

Rapporten baserer seg på følgende norske selskaper involvert i tilsammen 11 prosjekter:

- * Dyno (produksjon av trelim og impregnert papir i Medan og Langsa)
- * Elkem (import av trekull fra Sør Sumatra)
- * Kværner Boving (utstyrsleveranser til vannkraftprosjektene Koto Panjang og Renun)
- * Kværner Pulp & Paper (utstyrsleveranser til celluloseprosjektene PT Tel, PT Wirakarya Sakti, PT Riau Andalan og PT Indah Kiat)
- * Norsilva (import av trekull fra Sør Sumatra)
- * Saga Petroleum (leting etter gass i Jambi Merang)

Ikke fullstendig liste

Rapporten tar ikke for seg alle prosjektene på Sumatra som norske selskaper er involvert i. Dels finnes det prosjekter som vi ikke har funnet tilstrekkelig informasjon om (enten på grunn av liten vilje fra selskapenes side til å gi ut informasjon eller på grunn av mangel på tilgjengelig informasjon), dels finnes det prosjekter som ikke er relatert til skogsprosjektene. I tillegg har vi avgrenset utvelgelsen av prosjekter til dem som gjelder for 1990-tallet, et tiår med økende norsk engasjement i Indonesia.

En bransje som rapporten ikke behandler, er møbelbransjen. Et stort antall møbler laget av tropisk trevirke fra Indonesia er å finne på det norske markedet. NorWatch kjenner også til at møbler av trevirke med opprinnelse fra Sumatra har vært til salgs her i Norge tidligere, men det har ikke lyktes å identifisere eventuelle norske importører og forhandlere av slike møbler av trevirke fra Sumatra som er i salg i dag.

Kilder og metode

NorWatchs innhenting av informasjon om de norske prosjektene på Sumatra som utgjør eksemplene i rapporten, er basert på en eller flere av følgende metoder:

- * Besøk ved aktuelle prosjekter
- * Intervjuer med lokalbefolkning og lokale organisasjoner
- * Informasjon fra internasjonale organisasjoner og institutter

- * Intervjuer med og informasjon fra de norske selskapene og de norske prosjektene
- * Rapporter og studier om avskoging knyttet til enkeltprosjektene eller den aktuelle bransjen
- * Statistikk fra de indonesiske myndighetene

Noen av de norske prosjektene har vært omtalt i NorWatchs nyhetsbrev tidligere, men blitt gjenstand for ytterligere undersøkelser i forbindelse med rapportens hovedproblemstilling. Rapporten er utarbeidet av Tarjei Leer-Salvesen, Morten Rønning og Harald Eraker, samt Kim Terje Loraas, som på oppdrag fra NorWatch foretok en research-reise til flere av de aktuelle prosjektene på Sumatra i november/desember 1998.

2. Status og årsaker til avskoging

For å kunne svare på rapportens hovedproblemstilling, er det avgjørende å ha som bakgrunn i hvilken status skogene befinner seg i, og ikke minst hvilke årsaker som bidrar til avskoging, både internasjonalt generelt og spesielt i Indonesia og på Sumatra.

Et utall rapporter og undersøkelser foreligger i denne sammenheng. Statistikk og tall varierer i større eller mindre grad, og det er derfor umulig nøyaktig å slå fast status og årsaker i forhold til avskoging. Men NorWatchs gjennomgang av et omfattende materialet viser likevel nokså entydig i hvilken retning det går for verdens skoger, ikke minst i tropiske strøk. Mye forskning og undersøkelser er gjort på skogenes tilstand i Indonesia, og det foreligger mye spesifikk dokumentasjon om forholdene på Sumatra. Samtidig har eksperter som NorWatch har vært i kontakt med, påpekt at statistisk materiale om avskoging for de seneste årene i Indonesia er en mangelvare, først og fremst på grunn av sammenbruddet i landets økonomi.

2.1 Internasjonalt

FNs konferanse om miljø og utvikling i Rio i 1992 bidro til et sterkt fokus på verdens avskogingsproblemer, ikke minst i tropiske strøk. Skremmende dokumentasjon ble lagt fram som viste hvor mye skog som forsvinner, eksempelvis tilsvarende arealet av et gitt antall fotballbaner pr. time. Behovet for vern og en bærekraftig bruk av skogene ble med all tydelighet slått fast.

Siden den gang har problemstillinger knyttet til de globale skogressursene fått ytterligere oppmerksomhet i presse og media, gjennom regionale og internasjonale initiativ for forskjellige aspekter av skogvern og skogbruk, og i form av krav om at skog skal tilfredstille forskjellige gruppers behov og interesser.

En forutsetning for å kunne gjøre noe med problemene, er en mest mulig presis kunnskap og dokumentasjon om avskogingens omfang og årsakssammenhenger. En av flere instanser som har bidratt i denne sammenheng, er FNs Matvare- og jordbruksorganisasjon, FAO. I 1994 besluttet FAO å utgi rapporten "State of the World's Forests" hvert annet år. Den gir en oversikt over jordens skogressurser og internasjonale trender med hensyn til bruken av disse ressursene.

Tilsvarende Indonesias areal

Ifølge FAOs "State of the World's Forests" fra 1997 har ikke behovet for fokus på avskoging minsket med årene. Netto tap av skog på verdensbasis fra 1980 til 1995 var på hele 180 millioner hektar (100 hektar = 1 km²), noe som tilsvarer landarealet til Indonesia (tilvarende sju ganger Norges areal, ikke inkludert Svalbard). Men bare i utviklingsland var tapet av skog på ufattelige 200 millioner hektar (nettotapet på verdensbasis blir noe mindre på grunn av at skogdekket i samme periode økte med 20 millioner hektar i i-land).

FAO-rapporten fra 1997 slår fast at 88 prosent av skogen i u-land er tropisk skog i lavlandet, og at omkring halvparten av dette igjen er tropisk regnskog. Den høyeste avskogingsraten i tropiske strøk finner vi i Asia. Her forsvant 3,9 millioner hektar årlig i perioden 1980-90, noe som tilsvarer en årlig avskogingsrate på 1,2 prosent. Den tilsvarende årlige avskogingsraten for perioden 1990-95 sank ifølge FAO-rapporten noe, til 1,1 prosent.

På tross av stor internasjonal fokus på avskogingsproblemene er fortsatt situasjonen alarmerende, noe ikke bare FAO påpeker. World Resources Institute (WRI) slår for eksempel fast i "Frontier News" fra 1997 at verden har mistet nesten halvparten av sitt opprinnelige skogdekke, mesteparten i løpet av de siste 30 årene. Og avskogingen viser seg altså å foregå hovedsaklig i tropiske strøk.

Biologisk mangfold

Betydningen av tropiske skoger har lenge vært anerkjent, ikke minst sett ut ifra behovet for vern av klodens biologiske mangfold. Ifølge rapporten "Deforestation: Tropical Forests in Decline", utgitt av det statlige kanadiske bistandsdirektoratets CIDA Forestry Advisers Network (CFAN) i 1999, er de tropiske skogene hjem for 70 prosent av verdens plante- og dyrearter. I tropiske regnskoger kan man finne så mange som 200 treslag pr. hektar. Men de tropiske skogene er ikke bare uvurderlige skattekamre for menneskehetens stadig økende behov for mat og medisiner. Rundt 500 millioner mennesker bor i eller i utkanten av tropiske skoger, inkludert 150 millioner urinnvånere. Disse er i stor grad avhengige av skogene hvor de henter sitt daglige brød eller produkter som gir dem kjærkomne inntekter. CO₂-bindingen er en annen viktig egenskap som skogene har. Ifølge WRI (1997) står avskogingen i tropene for 15 til 20 prosent av det menneskeskapte utslippet av CO₂, kun overgått av utslippene fra bruken av fossile brennstoff.

2.2 Indonesia på verdenstoppen

Ifølge rapporten "Rate and Causes of Deforestation in Indonesia: Towards a Resolution of the Ambiguities" utgitt av Center for International Forestry Research (CIFOR) i 1996, ligger Indonesia på tredjeplass etter Brasil og Zaire med hensyn til størrelsen på arealet av tropisk skogdekke, og landet huser 10 prosent av verdens gjenværende regnskoger.

Ifølge rapporten "The Politics of Extinction" utgitt av Environmental Investigation Agency (EIA) i 1998, huser skogene på Indonesia 10 prosent av planteartene, 12 prosent av pattedyrartene, 16 prosent av krypdyrartene og 17 prosent av fugleartene i verden. En undersøkelse EIA (1998) refererer til, viser at man fant 700 forskjellige treslag på et område på bare 10 hektar på Borneo, noe som tilsvarer det totale antallet treslag i hele Nord Amerika.

Undersøkelser viser også at over 1200 forskjellige plantearter brukt til medisinske formål, kommer fra Indonesias tropiske skoger.

Hvor mye skog?

Et viktig moment i diskusjonen om avskoging, er hva man definerer som skog. Ifølge FAO (1997), er 60,6 prosent (109 millioner hektar) av Indonesias totale areal dekket av skog, noe som igjen representerer 80 prosent av Sørøst-Asias samlede skogsareal.

Offisielt hevder de indonesiske myndighetene på sin side at hele 143 millioner hektar er dekket av skog (EIA 1998). Men selv myndighetenes tall varierer sterkt, med anslag så lave som 92,4 millioner hektar, tilsvarende 48,1 prosent av landets areal.

Ifølge EIA (1998) uttalte den indonesiske ministeren for skog i 1994 at "... før hevdet vi at vi hadde 141 millioner hektar med skog. Men det viste seg at bare 80% av dette faktisk var skog."

Avskogingstempo

Tall på avskogingsraten i Indonesia varierer også sterkt. CIFORs gjennomgang av forskjellige studier og undersøkelser i rapporten "Tree Planting in Indonesia: Trends, Impacts and Directions" (1998), viser fra 263 000 hektar årlig som det laveste til 1,3 millioner hektar årlig som det høyeste anslaget. Dersom man tar utgangspunkt i FAOs undersøkelser fra 1995, avskoges drøyt en million hektar skog i landet årlig, noe som tilsvarer en årlig avskogingsrate på 1 prosent (CFAN 1999). Dette fører Indonesia inn på en lite flatterende andreplass (etter Brasil) på statistikken over land i verden med størst tap av tropisk skog (se tabell).

De ti landene med størst årlig avskoging (1995) (hektar)

Plassering	Land	Årlig tap	Plassering	Land	Årlig tap
1	Brasil	- 2,550,000	6	Venezuela	- 500,000
2	Indonesia	- 1,080,000	7	Malaysia	- 400,000
3	Kongo (P.R.)	- 740,000	8	Burma	- 390,000
4	Bolivia	- 580,000	9	Sudan	- 350,000
5	Mexico	- 510,000	10	Thailand	- 330,000

[Kilde: CFAN/ FAO, 1997]

EIA mener avskogingsraten i Indonesia er enda høyere. I rapporten fra 1998 viser de til statistikker som tilsier at 2,4 millioner hektar skog forsvant hvert år i perioden 1982 til 1993, og at nyere satelittbilder anslår landets skogdekke til 55 prosent.

Utryddingstruet

WRI har på sin side estimert at hele 72 prosent av den opprinnelige, uberørte skogen har gått tapt i Indonesia, og at 53 prosent av den gjenværende skogen er under umiddelbar trussel (EIA 1998).

Tapet av skog har ifølge EIA (1998) ført Indonesia inn på førsteplass i forhold til IUCNs Rød-liste over arter som er truet av utryddelse. Indonesias bidrag på Rød-listen inneholder blant annet 128 pattedyrarter (inkludert Sumatra-tigern, asiatisk elefant og Sumatra/Javaneshorn) og 104 fuglearter.

Avskogingen medfører ikke bare tap av arter. Ifølge EIA er rundt 60 millioner mennesker i Indonesia avhengige av skogens ressurser.

2.3 Mangfoldig årsaksbilde i Indonesia

FAO (1997) beskriver et mangfold av årsaker til avskogingen globalt. I Asias tropiske land er de to viktigste direkte årsakene til avskoging, følgende:

1. Rydding av skog til jordbruksaktiviteter (inkludert svedjebruk).
 2. Utstrakt tømmerhogst (6 millioner hektar skog hogges hvert år i tropiske strøk).
- Andre viktige årsaker som FAO trekker fram, er sinking av brensel, gruvedrift, damprosjekter, irrigasjon og urbanisering.

Når det gjelder FAOs henvisning til jordbruksaktiviteter som en hovedårsak til avskoging, inkluderes svedjebruk, som opp gjennom årene har blitt trukket fram som en populær hovedsynder i denne sammenheng.

Både Verdensbanken og andre instanser har de siste årene revurdert sitt syn på saken, noe som kommer fram når vi ser nærmere på avskogingsårsakene spesielt i Indonesia. CIFOR (1996) henviser i denne sammenheng til at både Verdensbanken og FAO i 1990 offentliggjorde studier som slo fast at svedjebruk sto for en årlig avskoging på 500 000 hektar i Indonesia - den klart største grunnen til tap av skog.

Men i 1994 estimerte Verdensbanken, med henvisning til studier gjort av J. Dick (1991), at programmer satt igang av de indonesiske myndighetene (plantasjer, tømmerhogst og transmigrasjon av mennesker fra tett befolkede Java til andre øyer i Indonesia), står for 67 prosent av avskogingen i landet. Samtidig innrømmer Verdensbanken at svedjebrukets rolle i denne sammenheng har vært overfokuset, og anslår at svedjebruk står for 21 prosent av avskogingen i landet.

Sammenfaller

WRIs (1997) beskrivelse av hovedårsaker til avskoging i Indonesia sammenfaller i stor grad med Verdensbankens analyser. De setter opp følgende tre punkter:

1. Rydding av skog til jordbruk og cash crop-produksjon på grunn av transmigrasjon-programmet.
2. Kommersiell tømmerhogst (ifølge WRI er i dag minst 42 selskaper involvert i tømmerhogst innenfor et samlet område på 51,5 millioner hektar i Indonesia).
3. Rydding av skog for å anlegge store plantasjer (både for dyrking av hurtigvoksende treslag og jordbruksprodukter, som for eksempel oljepalmeplantasjer).

EIAs (1998) liste over årsaker til avskoging i Indonesia er også i store trekk lik de ovenfornevnte:

1. Ikke bærekraftig tømmerhogst
2. Ulovlig tømmerhogst
3. Rydding av land til industrielle tømmerplantasjer
4. Skogbranner
5. Gruvedrift

Skogbranner

De store skogbrannene i Indonesia (hovedsaklig på Borneo og Sumatra) i 1997-98 tok ifølge EIA (1998) knekken på rundt to millioner hektar skog. 176 selskaper ble anklaget av

myndighetene for å ha forårsaket disse brannene, og i dag er et 40-talls av dem under etterforskning.

De anklagede selskapene er både tømmerhogstselskaper og plantasjeselskaper med nær tilknytning til myndighetene og militæret. Ifølge daværende miljøvernminister Juwono Sudarsono satte selskapene fyr på skogen med vilje for å rydde områder til bl.a. tømmerplantasje-formål (EIA 1998).

Barito Pacific Group, som kontrollerer rundt fem millioner hektar skog, ble anklaget på grunn av branner på deres kontroversielle tømmerplantasje på Sør Sumatra. Siden dengang har anklagene mot selskapene, så langt man kjenner til, ikke blitt fulgt opp fra myndighetenes side, ifølge EIA.

Transmigrasjon

Myndighetenes transmigrasjonsprogram som en årsak til avskoging trenger en kort presentasjon: Myndighetene har de siste tiårene forflyttet millioner av mennesker fra tett befolkede Java til de andre øyene som utgjør Indonesia.

Javaneserne, ofte unge ugifte menn, har mer eller mindre frivillig blitt skipet til områder avsatt for dem hvor de blir oppfordret til å dyrke jorda og gifte seg med "de infødte" (et ledd i myndighetenes assimilasjon av de andre etniske gruppene i landet).

Jordbruket som nybyggerne driver er basert på rydding av land hvor hver enkelt får eierskap til sin jordlapp, og må skilles fra svedjebruk, den tradisjonelle formen for jordbruk. Verdensbanken slår da også fast at det er galt å inkludere nybygger-jordbruket i tradisjonelt svedjebruk-båsen, og anerkjenner at svedjebruk på tradisjonelt vis utføres av folk med stor grad av lokal kunnskap om skogens økologi (CIFOR 1996).

Klassifisering av skog

Skogsdepartementet (Ministry of Forest) i Indonesia har klassifisert skogen i fem kategorier og gir følgende prosentvise oversikt over arealet hver kategori dekker ("Statistics Indonesia", 1997):

1. Nasjonalparker og vernet skog (13 %). Skogområder som er vernet for sine genetiske ressurser og økologiske systemer, og som kan brukes til forskning, undervisning og rekreasjon.
2. Skogreservater (21 %). I hovedsak sumpskog som er beskyttet mot kommersiell bruk og rekreasjon på grunn av skogens hydrologiske funksjon.
3. Begrenset produksjonsskog (21%). Er avstatt til tømmerhogst, men kan ha lavere tillatt innhøstingsnivå på grunn av miljømessige hensyn. Kun tillatt med plukkhogst.
4. Vanlig produksjonsskog (24%). Avsatt til tømmerhogst, rotting og andre skogsprodukter. Drives i henhold til reguleringer for innhøsting og gjenplantning. Plukkhogst og noe flathogst er tillatt.
5. Konverteringsskog (21%). Skog som kan konverteres til jordbruk, plantasjer og andre formål, som rydding i sammenheng med forflytting av folk.

Snikende endringer

Men én ting er hva som står på papiret, en helt annen sak er hvordan dette fungerer i praksis. Ifølge CIFOR (1996) fungerer myndighetenes klassifiseringsystem av skog som en legal basis for endring av skogens bruksformål, og dermed snikende ødeleggelse av naturskogen i Indonesia. Det skjer eksempelvis ved at naturskog først klassifiseres som hogstskog. Utstrakt kommersiell hogst får fortgang i behovet for å “rehabiliterer” områdene, noe som fører til at de blir reklassifisert. Gjenværende “degradert” skog blir dermed ryddet for å gi plass til eksempelvis tømmerplantasjer eller jordbruksprosjekter, og den nylig ryddede degraderte skogen brukes til forskjellige formål som for eksempel trekullproduksjon.

På denne måten endres skogens karakter, fra naturskog til monokulturelle plantasjer eller andre industriprosjekter.

Unntakene viktigere enn reglene

Å fastslå hvilke typer skog som brukes til hvilke formål, er altså svært vanskelig. Ifølge forsker Arild Angelsen ved CIFORs kontor i Indonesia, er “trolig unntakene viktigere enn reglene” når det gjelder bruken av skog i forhold til hva myndighetene har klassifisert det til. EIA skriver i sin rapport fra 1998 at 490 forskjellige tømmerseksopererer innenfor et område på totalt 64 millioner hektar som av myndighetene er definert som “produksjonsskog”, mens CIFOR (1998) skriver at hele 60 millioner hektar (m.a.o. godt over halvparten av skogsområdene dersom man tar utgangspunkt i FAOs estimat for skogdekke i landet) avsatt til HTI-prosjekter, d.v.s industrielle tømmerplantasjer (CIFOR 1998).

Men hvor store områder som for eksempel allerede er omgjort til tømmerplantasjer, strides de lærde om. Ifølge FAO (1997) var over 6 millioner hektar beplantet med hurtigvoksende treslag i landet i 1997, mens CIFOR (1998) har estimerte at tømmerplantasjer i år 2000 vil beslaglegge 4,5 millioner hektar.

Ingen av undersøkelsene gir imidlertid tall på hvor stor del av plantasjene som har fortrent naturskog i forhold til for eksempel degradert skog.

Plantasje-areal i de ti landene med størst avskoging (hektar)

Land	Areal 1995	Årlig areal beplantet	Land	Areal 1995	Årlig areal beplantet
Brasil	4,900,000	195,000	Venezuela	253,000	17,000
Indonesia	6,125,000	332,000	Malaysia	111,000	6,000
Kongo (P.R.)	56,000	3,000	Burma	276,000	20,000
Bolivia	33,000	1,000	Sudan	230,000	9,000
Mexico	130,000	6,000	Thailand	529,000	29,000

[Kilde: CFAN/ FAO, 1997, WRI, 1994]

2.4 Sumatra hardest rammet

Sumatras skoger klassifiseres som like artsrike som de på Borneo og Ny Guinea, og er mye rikere på arter enn skogene på Java, Sulawesi og andre mindre øyer i Indonesia. Ifølge Indonesian Institute for Forest and Environment (IIFE) domineres lavlandsregnskogen på Sumatra av høye *Dipterocarp*-trær, og kan inneholde så mye som 100 kubikk-meter tømmer av høy kvalitet pr. hektar. Sumpskogen på østkysten er av høy botanisk verdi, dominert av store områder med mangroveskog. Vestkysten huser forskjellige treslag som

vokser på sand, mens man finner store områder med ferskvanns-sumpskog på den sørlige delen av øya.

En provinsmessig oversikt fra IIFE viser at Aceh-provinsen (provinsen betegnes som “special territory” grunnet politisk ustabilitet) helt i nord prosentvis har det største skogdekket på 68 prosent, tett fulgt av provinsene Vest Sumatra og Riau, som har henholdsvis 62 og 60 prosent skogdekke.

På den andre siden av skalaen finner vi Lampung-provinsen som bare har 19 prosent skogdekke, og provinsene Sør Sumatra og Nord Sumatra som har av henholdsvis 35 og 39 prosent skogdekke.

Gjennomsnittet for skogdekke i Sumatras 8 provinser er ifølge IIFE på litt over 49 prosent.

Sterkt press

Ifølge FAO (CIFOR 1996) utgjør Sumatras skoger 20,8 prosent av arealet som er dekket av skog i hele Indonesia. Tall fra CIFOR (1996) viser at 26,5 millioner hektar av Sumatras totale areal på 47,3 millioner hektar er dekket av skog, mens Central Bureau of Statistics i Indonesia oppgir drøyt 24 millioner hektar (Statistics Indonesia, 1997).

I henhold til de offisielle klassifiserings-tallene utgitt av Central Bureau of Statistics i 1997, fordeler skogen seg prosentvis på følgende kategorier:

1. Nasjonalparker og vernet skog: 19,2% (4,5 millioner hektar)
2. Skogreservater: 32,4% (7,8 millioner hektar)
3. Begrenset produksjonsskog: 31,7% (7,7 millioner hektar)
4. Vanlig produksjonsskog: 9,7% (2,4 millioner hektar)
5. Konversjonsskog: 6,9% (1,7 millioner hektar)

Nok en gang må dette sees i lys av forskjellen på teori og praksis. CIFORs Arild Angelsen påpeker at “det er klart at det konverteres skog fra de andre kategoriene (...) spesiell nr. 4”. Han viser videre til at trenden er at tømmerhogsten “er avtagende fordi de beste områdene er hugget, og nye områder mindre lønnsomme”, og at “det er et sterkt press på å omgjøre hugget og annen skog” til tømmerplantasjer og oljepalmeplantasjer.

Prekært på Sumatra

Ifølge IIFE har Sumatra vært utsatt for den sterkeste avskogingsraten i Indonesia, noe som gjør situasjonen spesielt prekær for denne øya. IIFE påpeker som hovedårsakene at Sumatra har vært det viktigste målet for utbygging av forskjellige typer plantasjer, utviklingsprosjekter i sumpskogområdene, og innflytting av mennesker fra Java (transmigrasjonsprogrammet). Alternatives to Slash-and-Burn (ASB) sin rapport “Summary Report & Synthesis of Phase II” fra 1998 har utarbeidet en statistikk som viser at Sumatras befolkning økte med 2,2 prosent (1,6 prosent for hele Indonesia), og at veksten i areal på Sumatra som ble konvertert til diverse jordbruksformål, inkludert plantasjer, økte med 1,4 prosent (mens det for hele Indonesia faktisk ble redusert med 1,1 prosent).

CIFORs (1996) statistikker underbygger den samme negative trenden for Sumatra: Avskogingsraten for hele Indonesia i perioden 1980-90 var 1,1% per år, mens den var 1,2% for Sumatra.

EIA (1998) påpeker at lavlandsregnskogen er spesielt utsatt på Sumatra. Øya har mistet 70 prosent av den opprinnelige lavlandsskogen. Dette tilsvarer en årlig tap på en million hektar - omtrent det samme arealet som tømmerindustrien hogger hvert år. Ifølge EIA foregår hogsten på Sumatra på en svært kritikkverdig måte. I 1997 ble det på en uke rapportert at 45 illegale sagbruk ble oppdaget og at 62 000 "eierløse" tømmerstokker ble funnet (EIA 1998).

Sumatra-tigern

Avskogingen på Sumatra truer, som ellers i Indonesia, dyre- og plantelivet. En beregning som EIA (1998) refererer til, viser at ved å rydde 100 000 hektar skog på øya, vil dette føre til tap av 65 000 aper (bl.a. siamang- og gibbons-aper), 30 000 ekorn, 15 000 fugler av arten "hornbills", 200 tigre og 100 elefanter.

Sumatra er hjem for de utryddingstruede Sumatra-tigern og Sumatra-neshornet. Begge artene finnes kun på denne øya, og begge teller under 400 gjenlevende eksemplarer. Mange har ropt et varsku om dette enorme tapet av artsmangfold. En av dem er tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland. I en tale til hundrevis av vitenskapsmenn fra 79 land i 1993, sa hun følgende:

"Eksellenser, mine damer og herrer. Livets bibliotek brenner. Vi må slokke denne brannen før enda flere skatter som fremdeles ikke er oppdaget, går tapt for alltid."

2.5 Erkjennelser

Norske selskapers bidrag til avskoging på Sumatra må oppsummeringsvis sees i lys av følgende erkjennelser:

- * Indonesia ligger som nummer to på verdensstatistikken over land med høyest tap av tropisk skog.
- * I Indonesia, et land med høy avskogingsrate i en region med den høyeste avskogingsraten for tropisk skog, er Sumatra spesielt utsatt for avskoging.
- * Konvertering av naturskog til andre formål skjer i stort omfang ved en snikende endring av klassifiseringen av skogens bruksformål, eksempelvis fra naturskog til hogstskog til plantasjoner.
- * De forskjellige årsakene til denne avskogingen inkluderer tømmerhogst, tømmerplantasjoner, gruver, olje- og gassprosjekter, damprosjekter og jordbruk (transmigrasjonsprogrammet).
- * De norske prosjektene på Sumatra som denne rapporten bruker som eksempler, er engasjert i virksomhet som faller inn under en eller flere av de ovenfornevnte årsakssammenhengene.

3. Norske selskaper på Sumatra

I dette kapittelet følger en mer detaljert gjennomgang av de norske prosjektene på Sumatra. Gjennomgangen inkluderer selskapsstruktur, kontraktforhold, den norske aktørens rolle i prosjektet, beskrivelse av prosjektet, hvilke virkninger aktiviteten har på skogen og lokalbefolkning, og den norske aktørens syn på saken.

Prosjektene er inndelt etter bransje. Som innledning for hver bransje gjennomgås problemstillinger knyttet til avskoging som gjelder spesielt for de forskjellige bransjene.

3.1 Treplateindustrien

Indonesia har siden 1985 hatt lovforbud mot eksport av rundtømmer, og dette har ført til en eksplosiv vekst i produksjon av treprodukter i halv eller helfabrikat. Ett av landets store eksportprodukter i denne sammenheng er kryssfiner (tropical hardwood plywood), som nest etter olje og gass er landets største eksportprodukt.

Ifølge FAO (1997) er Indonesia det ledende landet i verden med hensyn til kryssfinerproduksjon. I 1994 produserte landet 10 millioner kubikkmeter kryssfiner, hvorav 8 millioner kubikkmeter ble eksportert.

Kryssfiner sto i 1992 for hele 77 prosent av Indonesias samlede eksport av treprodukter målt i verdi, indonesisk kryssfiner dekket 70 prosent av etterspørselen på verdensmarkedet, ifølge World Forest Institutes "Indonesia Country Report" fra 1994.

Tømmer fra regnskogen

Betegnelsen "Tropical hardwood plywood" viser til at kryssfiner er laget av harde treslag fra regnskogen. Ifølge WFI (1994) bruker kryssfinerindustrien i Indonesia 48 forskjellige hardtreslag til dette formålet.

I tillegg til kryssfiner, er også sponplater, Medium-density Fiberboard (MFD) og Oriented Strandboard treplate-produkter basert på trevirke fra Indonesias skoger. Men hvilke av de forskjellige hardtreslagene som brukes i produksjonen av de forskjellige typene treplater, er vanskelig å identifisere for forbrukere. Kryssfiner inneholder eksempelvis en rekke forskjellige trearter, alt etter hvilken kvalitet og styrke man ønsker.

Minst halvparten

Indonesias tømmersekskaper er hovedleverandør av trevirket til plateindustrien. Den indonesiske skogspolitikken baserer seg på et konsesjonssystem hvor selskaper - private eller statlige - får rett til å drive tømmerhogst i et gitt område.

Ifølge CIFOR (1996) var det 445 tømmerhogst-konsesjoner som dekket 54 millioner hektar av landets skoger i 1996. CIFOR henviser til at 10-20% av den årlige avskogingen i landet er direkte forårsaket av tømmerindustrien. EIA skriver i sin rapport fra 1998 at 490 forskjellige tømmersekskaper opererer innenfor et område på totalt 64 millioner hektar som av myndighetene er definert som "produksjonsskog", mens WRI (1997) opplyser at minst 42 tømmersekskaper er involvert i hogsten, og at det samlede arealet for hogst er på 51,5 millioner hektar.

Disse forskjellige anslagene viser at minst halvparten av Indonesias skogsområder altså er avsatt til tømmerhogst.

Viktig årsak til avskoging

Som vi har omtalt i innledningen til rapporten, har Verdensbanken, FAO og andre instanser identifisert tømmerhogst som en av de viktigste årsakene til avskoging i Indonesia.

Myndighetene krever riktignok at hogsten foregår på en bærekraftig måte etter et "selektivt hogst- og gjenplantningssystem".

Men ifølge EIA (1998) fungerer dette ikke i praksis. En rapport fra Verdensbanken (referert i EIA 1998) viste at kun 2,2 prosent av hogstskogen, har blitt hogget etter gjeldende lover og regler, og selv det indonesiske Skogsdepartementet sine egne tall viser at 84 prosent av hogstkonsesjonene ikke overholdt gjeldende lover og regler i tidsrommet 1992-93 (EIA 1998). Basert på offisielle tall, har EIA regnet ut at rundt 500 000 hektar hugges illegalt hvert år.

Sett i lys av Indonesias, Malaysias og Burmas sterke posisjon når det gjelder produksjon av treplater og saget tømmer, konkluderer CFAN (1999) med at kryssfinerindustrien "opplagt er en hoveddrivkraft bak tømmerhogsten i disse landene og dets bidrag til avskoging". En viktig komponent i produksjonen av de forskjellige treplatene, er limet som holder tremassen sammen og impregnert papir som smeltes inn i platene for å gjøre dem mer slitesterke. Dyno er involvert i produksjon av begge produktene på Sumatra.

3.1.1 Dynos limproduksjon

Selskap: PT Dyno Mugi

Produksjonsenhet i Langsa, Aceh-provinsen

Aktivitet: Fabrikken, som ble anlagt i 1982, produserer forskjellige typer industrilim til treplateindustrien. Langsa-fabrikken, som har 74 ansatte, eies av joint venture selskapet PT Dyno Mugi, hvor Dyno har 70% eierandel og det indonesiske selskapet PT Mugi 30%. Industrilimet fra fabrikken går til produksjon av kryssfiner, sponplater, MDF (Medium Density Fiberboard) og OSB (Oriented Strand Board).

NORAD: Langsa-fabrikken fikk i 1981 et lån fra NORAD på 18 millioner kroner. Da selskapet hadde problemer med å betjene lånet, etterga NORAD 14 millioner kroner av lånet i 1986. Samme år fikk selskapet et nytt lån på drøyt 12 millioner kroner.

Kritikk: Dyno vil hverken oppgi produksjonstall, markedsandeler eller oversikt over hvilke kunder Langsa-fabrikken har, hverken på Sumatra eller i resten av landet. Det eneste Dyno oppgir, er at produktene fra fabrikken leveres til produsenter av de nevnte fire typene treplater. Men siden begynnelsen av 80-tallet har Dynos Langsa-fabrikk levert industrilim til en treplatebransje som med all tydelighet er en av de store avtakerne av tømmer fra Sumatras regnskoger.

Ikke minst gjelder dette kryssfinerindustrien, hvor Indonesia er verdens største produsent og hvor dette produkter utgjør hele 77 prosent av Indonesias samlede eksport av treprodukter målt i verdi (WFI 1994).

På bakgrunn av kritikken reist mot treplatebransjen som refereres ovenfor i punkt 3.1, og Langsa-fabrikkens langvarige tilstedeværelse på Sumatra, kan vi slå fast at Dynos industrilim går til en bransje som "opplagt er en hoveddrivkraft bak tømmerhogsten i disse landene og dets bidrag til avskoging" (CFAN 1999).

3.1.2 Dynos produksjon av impregnert papir

Selskap: PT Dyno Mugi

Produksjonsenhet i Medan, Nord Sumatra-provinsen

Aktivitet: Fabrikken, som ble anlagt i 1996/97, produserer fenolimpregnert papir for treplateindustrien. Medan-fabrikken, som har 57 ansatte, eies av joint venture selskapet PT Dyno Mugi, hvor Dyno har 70% eierandel og det indonesiske selskapet PT Mugi 30%. Impregnert papir går til treplateindustrien hvor papiret smeltes inn i platene for å gjøre dem mer slitesterke.

NORAD: Medan-fabrikken fikk i 1996 et lån fra NORAD på 17 millioner kroner (hvorav et gave-element på 25,8%), samt 3,5 millioner kroner til forundersøkelser, miljøtiltak og opplæring.

Kritikk: Heller ikke når det gjelder Medan-fabrikken, vil Dyno oppgi produksjonstall, markedsandeler eller oversikt over hvilke kunder fabrikken har, enten det dreier seg om Sumatra eller resten av landet. Det eneste Dyno oppgir er at produktene fra fabrikken leveres til treplateindustrien. Med hensyn til bidrag til avskoging, blir kritikken mot Medan-fabrikken den samme som mot Langsa-fabrikken når det gjelder leveransene til treplateindustrien. Men i tillegg må Medan-fabrikken vurderes ut ifra at den kjøper inn papir som råvare til sin produksjon. Heller ikke om dette vil Dyno gi ut informasjon. Dersom fabrikken kjøper inn papir fra papirindustrien på Sumatra, vil den ikke bare levere til en bransje som bidrar til avskoging, men også kjøpe råvarer fra en tilsvarende viktig aktør i avskogingen av Sumatra.

3.2 Papir- og celluloseindustrien

Etttersom Indonesias skoger har forsvunnet, har tømmersekskapene kastet seg inn i utviklingen av plantasjer med hurtigvoksende treslag for å føre papir- celluloseindustrien. Den økende etterspørselen internasjonalt etter cellulose og papir, har ført til at skog som er degradert på grunn av tømmerhogst, ryddes for å gi plass til store plantasjer plantet med hurtigvoksende treslag, spesielt på Borneo og Sumatra.

Disse tømmerplantasjene er som regel monokulturelle, det vil si at de er beplantet med kun ett treslag for å gjøre produksjonen av trevirke mest mulig effektiv. I Indonesia domineres plantasjene av de hurtigvoksende treslagene akasia, eukalyptus og furu, og trevirket som høstes fra plantasjene, er råvaren til papir- og cellulosefabrikkene.

Ifølge FAO (1997) og WRI (1997) dekket slike tømmerplantasjer drøyt 6 millioner hektar av Indonesias areal i 1995. Ifølge de samme kildene var den årlige tilveksten av plantasjer på 332 000 hektar. Men igjen er tallene usikre. CIFOR (1996) viser til at forskjellige anslag varierer sterkt fra 11 400 hektar årlig til 270 000 hektar årlig, og at kun 1,8 millioner hektar var omgjort til tømmerplantasjer i 1995.

Myndighetenes ambisjoner er ikke små. Deres målsetting er å gjøre landet til en av de 10 største produsentene av papir i verden innen 2004, med så mye som 10 prosent av produksjonsskogen omgjort til tømmerplantasjer.

Fortrenger naturskog

Uansett hvilke estimater som er korrekte, er det stor enighet om at byggingen av papir- og cellulosefabrikkene går fortere enn anleggningen av tømmerplantasjer. Spriket mellom fabrikkens produksjonskapasitet og etterspørsel etter trevirke, og hva som faktisk er tilgjengelig av plantasje-trevirke, fører dermed til et sterkt press på naturskogen.

CIFOR (1996) slår på bakgrunn av dette fast at “papir- og cellulosefabrikker er sterkt avhengig av naturskog, men etter som tiden går, ligger disse skogene lenger og lenger unna fabrikkens rekkevidde.”

EIA skriver i sin rapport (1998) at det i dag finnes 66 slike fabrikker i Indonesia, og at alle pr. dags dato bruker trevirke fra naturskogen. 16 nye fabrikker er planlagt å starte opp produksjon det neste tiåret.

Sosialantropolog Øyvind Sandbukt, som i 15 år har jobbet med miljøspørsmål på Sumatra og i Indonesia, sier det slik til NorWatch:

“Disse fabrikkene har en enorm kapasitet og de baserer sin råvaretilgang på rydding av regnskog. Det bygges opp en kjempekapasitet i forkant uten at råstofftilførselen er klar, investeringene er enorme, og det blir derfor politisk vanskelig ikke å skaffe dem råstofftilgang.”

Snikende konvertering

Papir- og celluloseindustrien fører ikke bare til avskoging på grunn av hogst i naturskog i påvente av at tømmerplantasjene står klare. Ifølge CIFOR (1998) krever en årlig produksjon av 500 000 tonn cellulose, plantasjer på 160 000 hektar (8 års syklus på innhøsting av trær ganger 20 000 hektar).

Ifølge CFAN (1999) og CIFOR (1996) anlegges mange av plantasjene i skog som har blitt overbeskattet av tømmerhogst. Når hogsten har pågått lenge nok og alle de større verdifulle trærne er borte, oppstår “behovet for å rehabilitere” skogen, som dermed blir reklassifisert til plantasjeformål.

Stadig nye papir- og cellulosefabrikker fører derfor ifølge CFAN til at store områder med “uthogd skog i Indonesia blir konvertert til plantasjer”. Som vi har sett tidligere, har mange av papir- og celluloseselskapene i Indonesia blitt anklaget for å ha forårsaket skogbranner i denne sammenheng. Den anerkjente indonesiske miljøvernorganisasjonen WALHI saksøker for tiden sju selskaper på Sumatra i denne sammenheng (EIA 1998).

Sosiale problemer og motstand

Papir- og celluloseindustriens beslaglegging av større og større områder og ødeleggelse av naturskog, har ført til store sosiale problemer og sterk lokal motstand mot alle prosjektene på Sumatra som NorWatch kjenner til.

Tvangsflytting, tap av jord/skog og ødeleggelse av livsgrunnlag er regelen, og ikke unntaket, for lokalbefolkningen i møte med denne bransjen. Rapporter om trusler, vold og korrupsjon florerer, og papir- og celluloseselskapene har fått god hjelp fra myndighetene og militæret til å utvide sin virksomhet.

Men lokalbefolkningen har også tatt til motmæle, særlig etter president Suhartos avgang. En rekke rettsaker pågår på Sumatra hvor folk krever erstatning fra papir- og celluloseselskapene, og demonstrasjoner og aksjoner mot bransjens virksomhet har sågar ført til stenging av prosjekter.

Nordiske leveranser

Nordiske selskaper spiller en aktiv rolle i form av konsulenttenester og leveranser til papir- og celluloseindustrien i Indonesia, og spesielt på Sumatra. Fra norsk side er det Kværner Pulp

& Paper som er den store aktøren, med leveranser av utstyr til fabrikker, som for eksempel fiberlinjer, massekokere og gjenvinningsanlegg. Kværner Pulp & Paper Asia representerer Kværners divisjon for cellulose- og papirindustrimaskiner i Indonesia. Produksjonen forgår hovedsaklig i Norden og Nord-Amerika.

På Sumatra er Kværner gjennom leveranser til store verdier involvert i fire papir- og celluloseprosjekter. Samlet sett vil disse fire prosjektene beslaglegge rundt en million hektar i form av plantasjer med hurtigvoksende treslag.

3.2.1 Kværner-leveranser til PT Tel

Selskap: Kværner Pulp and Paper Asia
Representasjonskontor: Jakarta

Aktiviteter: Kværners finske datterselskap Tampella Power leverer kjemikalie og energi-gjenvinningsanlegg til PT Tanjung Enim Lestaris (PT Tel) nye anlegg i Muara Enim i provinsen Sør-Sumatra. Kværners kontrakt er verdt mellom 340 og 375 millioner kroner. PT Tel er datterselskap til Barito Pacific.

Kritikk: PT Tels cellulosefabrikk vil når den står ferdig høsten 1999, være en av de største i Sørøst-Asia. Fabrikken vil ved oppstart produsere 500.000 tonn cellulose i året, for siden å øke til 1 million tonn. Tømmeret, rundt 2 millioner kubikkmeter pr. år, tas fra morselskapet Barito Pacifics tømmerkonsesjoner på 300.000 hektar. Disse områdene er allerede delvis hugget, og gjenplantet med akasia og eukalyptus.

I oktober 1998 ble plantasjeselskapet som skal forsyne PT Tel med tømmer, PT Musi Hutan Persada av en domstol i Palembang funnet skyldig i å ha tent på skogen for å rydde land. Det var Indonesias største miljøorganisasjon, WALHI som hadde anlagt sak mot selskapet.

Selve fabrikkområdet på 1250 hektar er også ryddet. Disse områdene tilhørte tidligere innbyggerne i landsbyene Desa Dalam, Muara Niru, Grinam, Tebat Agung og Banyuayu, som i stor grad drev med gummiplantasjer i liten skala. I alt 4 500 mennesker mister jorda si grunnnet prosjektet. Anleggsarbeidet har også ført til at gummiplantasjer i nærheten har blitt satt under vann, og eierne har mistet sine trær.

Kompensasjonen for disse områdene ble av myndighetene satt til 25% av lokalbefolkningens krav, og mange har nektet å selge områdene sine. Deres områder er allikevel delvis blitt ryddet, og har slik ført til bortfall av inntekter. Dette har igjen tvunget enkelte til å godta den lave kompensasjonen. Lokalbefolkningen har fått juridisk hjelp til å vurdere hvorvidt deler av kompensasjonen selskapet har betalt de lokale myndighetene for utbetaling til dem som mister jord, har blitt beholdt av myndighetene.

Det er tilsammen 32 landsbyer langs Lematang-elven, som vil bli brukt som vannkilde og motta utslippene fra fabrikken. Landsbybeboerne har elven som sin ferskvannskilde, og elven er hovedkilde for drikkevann. Vask foregår mange steder i elven, og fiske og rekeoppdrett er viktige føde- og inntektskilder for mange.

(Kilder: Down to Earth og NorWatch-besøk i området i desember 1998)

3.2.2 Kværner-leveranser til PT Indah Kiat

Selskap: Kværner Pulp and Paper Asia

Representasjonskontor: Jakarta

Aktiviteter: Svenske Kværner Pulping bygget et av verdens største gjenvinningsanlegg for kjemikalier ved Perawang-fabrikken til PT Indah Kiat Pulp and Paper i Riau-provinsen. Fabrikken har en kapasitet på 750 000 tonn cellulose per år. Den første forbrenningskjelen fra Kværner ble satt i drift i februar 1997, den neste med oppstart på slutten av 1998. Verdien på denne siste leveransen var 350 millioner kroner. Kværner har tidligere levert en komplett fiberlinje til fabrikken, med oppstart 1994. PT Indah Kiat er datterselskap av Asia Pulp & Paper.

Kritikk: Indah Kiat har hogstkonsesjoner på 300 000 hektar på Sumatra. Dette er allikevel ikke tilstrekkelig for å dekke fabrikkens behov. Selskapet ble ilagt en bot på snaut ti millioner for noen få år siden, for å ha leid inn tilreisende tømmerhuggere til å drive ulovlig hogst i regnskogen.

I sin jakt på tømmer til celluloseproduksjonen har Indah Kiat fortrenget urfolk både av prawang- og sakai-folket. Allerede i 1980 forbød selskapet sakaiene å drive vekseljordbruk og sanking i deres tradisjonelle områder.

Også mange mindre gummiplantasjer er blitt ryddet for å gi plass til selskapets plantasjedrift, samt at både gravplasser og hellige steder har blitt plantet til. Dette gjelder også for sakaier som er blitt tvangsflyttet til Riau av myndighetene. De eneste områdene de har fått tillatelse til å dyrke, er mellom radene av nyplantet akasia. Dette har i praksis tvunget sakaiene til enten å ta jobb i cellulose-industrien eller flytte.

For de 3 000 menneskene av prawang-folket er situasjonen den samme. De har blitt presset ut av sine områder og blitt tvunget til å finne alternativer til jordbruk. Prawang-folket har også livnært seg på fiske i Siak-elva, som nå er forurenset av cellulosegiganten.

(Kilder: Down to Earth og WALHI)

3.2.3 Kværner-leveranser til PT Riau Andalan

Selskap: Kværner Pulp and Paper Asia

Representasjonskontor: Jakarta

Aktiviteter: Kværners finske datterselskap Tampella Power leverte i 1997-98 to gjenvinningskjeler til April Companys fabrikk PT Riau Andalan i Kerinchi i Riau-provinsen. Fabrikken har en kapasitet på 750 000 tonn cellulose per år. Kværners kontrakt hadde en verdi på nær 500 millioner kroner. PT Riau Andalan er datterselskap av April Company.

Kritikk: PT Riau Andalan (Riaupulp) har siden 1995 ryddet minst 20 000 hektar regnskog i året for sin cellulosefabrikk. Når produksjonen nå trappes opp, vil tempoet på rasingen av regnskogen mangedobles. Riaupulps konsesjoner omfatter områder som tradisjonelt er brukt av lokalbefolkningen.

I juli 1996 reiste innbyggerne i landsbyen Desiki sak mot Riaupulp i den nasjonale menneskerettighetskommisjonen. Innbyggerne hadde inngått en avtale om leie av jord fra en lokal palmoljeplantasje. Riaupulp gikk siden inn og hevdet at de hadde bruksretten på områdene. Innbyggerne klaget både over at de ikke var blitt tatt med på råd når det gjaldt byggingen av den nye fabrikk, at selskapet hadde tilegnet seg områdene på ulovlig vis og at Riaupulp betalte for lav kompensasjon for områdene. Partene inngikk en avtale om kompensasjon i februar i år.

Friends of the Earth (FoE) i Finland har stilt seg i spissen for en kampanje med mål å hindre den store finske papirprodusenten UPM Kymmene å danne en strategisk allianse med April Company på papirproduksjon. FoE kritiserer et slikt samarbeid på grunnlag av Aprils/Riaupulps rasing av regnskogen, selskapets ulovlige tilegnelse av lokalbefolkningens områder og den umulige situasjonen for fagbevegelsen i Indonesia.

(Kilder: Down to Earth og WALHI)

3.2.4 Kværner-leveranser til PT Wirakaria Sakti

Selskap: Kværner Pulp and Paper Asia

Representasjonskontor: Jakarta

Aktiviteter: Kværner leverte en komplett fiberlinje til cellulosefabrikken, samt "evaporation plant" og gjenvinningskjele, med oppstart 1994. Fabrikkens kapasitet er drøyt 500 000 tonn cellulose i året. Selskapet var i utgangspunktet samlet under navnet PT Wirakaya Sakti. PT Lontar Papyrus ble siden skilt ut som ansvarlig for celluloseproduksjonen, PT Wirakarya Sakti står for plantasjedrift og tømmeratilgang. Fabrikken ligger i Tebin Tinggi i Jambi-provinsen. PT Lontar Papyrus og PT Wirakarya Sakti er datterselskaper av Asia Pulp & Paper.

Kritikk: Selskapet har samlede tømmerkonsesjoner i Jambi-provinsen på 240 000 hektar. Av disse vil 167 000 hektar omgjøres til plantasjer. (En årlig produksjon på rundt 500 000 tonn cellulose krever 8 (årssyklus) x 20 000 hektar (årsforbruk) = 160 000 hektar.) I 1998 kjøpte selskapet 10% av råstoffet fra andre selskaper. Lonthar Papyrus opplyser til NorWatch at dette tømmeret hovedsaklig stammer fra områder ryddet for matvareproduksjon, palmeolje- og gummi-plantasjer, og transmigrasjon.

I 1999 vil 20% av råstoffet stamme fra plantasjer, resten fra naturskog. Dette vil først endre seg når selskapet blir selvforsynt med tømmer fra egne plantasjer i år 2007. Fortsatt vil det allikevel være mulig og lønnsomt å benytte naturskogstømmer i produksjonen, noe som truer tilliggende områder, bl.a. nasjonalparken Bukit Tigapuluh.

Selskapet ligger litt bak skjema med planene for etablering av akasia-plantasjer, pga. uvær, motstand fra lokalbefolkningen og sendretthet i byråkratiet.

Etter Suhartos fall har lokalbefolkningen angrepet anleggingen av plantasjer og brent noen av selskapets fasiliteter. Hovedårsakene er at befolkningen vil ha adgang til å høste noe av tømmeret som ryddes, de ønsker å sikre områder til egen beplantning og de ønsker å sikre egne, allerede beplantede områder.

Lokalbefolkningen uttrykker misnøye med å jobbe for selskapet, blant annet fordi lønningene er lave (5 000 til 10 000 rupiah) og utbetales uregelmessig. Samtidig har mange hatt problemer med å finne arbeid i selskapet, da Wirakarya Sakti har foretrukket importert arbeidskraft fra Java.

Lokalbefolkningen er tilbudt å dyrke akasia for selskapet. Dette har skapt bekymring fordi det legger bånd på deres egen jord, samtidig er det usikkerhet omkring hva de faktisk får betalt når trærne hugges etter åtte år. Generelt har plantasje-virksomheten gjort tilgangen til jord vanskelig for lokalbefolkningen, og det foregår en del hugst og sanking i områdene som sannsynligvis er ulovlig.

(Kilder: CIFOR og Øyvind Sandbukt)

Kværners kommentar:

Da NorWatch høsten 1997 satte søkelys på tre av Kværners fire kunder (Pt Tel, PT Riau Andalan og PT Indah Kiat) på Sumatra, i forbindelse med skogbrannene som raste på øya, ble visepresident Paul Emberley ved selskapets hovedkontor i London meget forundret: "Kværner tar et globalt ansvar for all sin virksomhet. Men i denne saken burde du ærlig talt snakke med kundene våre i Indonesia, ikke oss. Vi kjenner til problemstillingene knyttet til skogbrannene, men det er ene og alene celluloseselskapenes ansvar å opptre korrekt." (NorWatch nr. 17-97)

3.3 Vannkraft-industrien

Indonesias natur, med høye fjellkjeder og mange elver, er ettertraktet for utbygging av vannkraft-prosjekter. Ifølge offisielle indonesiske statistikker (1996) har landets utbygging av vannkraftprosjekter til sammen gitt en kapasitet på litt over 3000 megawatt (MW) i 1998/99, noe som representerer en økning på rundt 50 prosent i forhold til i 1990/01. Men de samme statistikkene viser til at Indonesia har et potensiale på hele 75 000 MW, dersom full utbygging av landets elver skulle bli en realitet.

Det finnes lite konkret informasjon om vannkraftutbyggingens rolle i avskoging målt i tall og statistikker, både i forhold til Indonesia generelt og Sumatra spesielt. Men som vi har tatt opp i tidligere, lister FAO (1997) og andre instanser opp damprosjekter som en av mange årsaker til avskoging i den tropiske delen av Asia.

Lagt under vann

CFAN skriver i sin rapport (1999) at vannkraftprosjekter "er en annen viktig faktor i avskogingen. Reservoarer oversvømmer skogsområder" og traseer for strømmettet "blir kuttet gjennom skogen for å frakte energien til konsumentene". Dette fører ifølge CFAN til "permanent tap av skogdekke".

Vannkraftprosjekter innebærer også utbygging av veier. Ofte skjer dette i tidligere lite framkommelige områder, noe som medfører at folk flytter etter for å drive jordbruk eller andre aktiviteter. I kjølvannet av vannkraftutbyggingen øker på denne måten presset på skogen ytterligere.

Norge har en høy stjerne internasjonalt når det gjelder vannkraft-teknologi. I Indonesia har Kværner Boving flere oppdrag, to av dem på Sumatra. Kvaerner Boving er et datterselskap av Kværner Energy og leverer utstyr produsert i England.

3.3.1 Kværner-leveranser til Koto Panjang

Selskap: Kvaerner Boving UK

Representasjonskontor: Java, Indonesia

Aktivitet: Kværner har levert tre Kaplan-turbiner til Koto Panjang-prosjektet til en verdi av 110 millioner kroner til byggherren PLN, det statlige kraftselskapet. Kværner har folk på stedet for vedlikehold av turbinene. Dammen, som ligger på grensen mellom Riau og Vest Sumatra, er ferdigstilt. Turbinene ble levert fra England.

Kritikk: 124 km² skog og fruktbar jordbruksland er lagt under vann. Disse skogområdene var viktige for Sumatra-tigern og for elefanter, og har vært en viktig del av livsgrunnlaget for urfolksgrupper i området. Anlegget har tvangsflyttet 23 000 mennesker, hovedsakelig folk fra urfolksgruppene minangkabau og kapar malay. Totalt 10 landsbyer ble berørt, 8 i Riau-provinsen og 2 i Vest-Sumatra.

Mange av de tvangsflyttede og av dem som har mistet jord, har ikke fått den kompensasjonen de hadde krav på. Mye ble aldri utbetalt, mens deler av beløpene forsvant på veien, blant annet i korrupsjon. 10 familier har gått til sak mot myndighetene for å få pengene de har krav på. Ytterligere 71 familier planlegger lignende saker.

Det ble aldri gjennomført noen miljøkonsekvensanalyse i forbindelse med Koto Panjang-prosjektet, slik indonesisk lov krever.

(Kilder: Adhel Yusirman (YPBHI, som driver med juridisk bistand), Pemul Colin: Koto Panjang: Compensation Corruption, World River Review 2/1992, miljøorganisasjonen Taratak, og NorWatch-besøk i området i november 1998)

3.3.2 Kværner-leveranser til Renun

Selskap: Kvaerner Boving UK

Representasjonskontor: Java, Indonesia

Aktivitet: Kværner har levert to 42MW turbiner til en verdi av 50-60 millioner kroner til byggherren PLN. Prosjektet er under utbygging i provinsen Nord Sumatra. Turbinene ble levert fra England. Renun-prosjektet går i hovedsak ut på å endre strømretningen i elven Renun og utnytte høydeforskjellen mellom Renun og den store innsjøen Toba. Vann fra en rekke sidelver skal også ledes inn i krafttunnelen. Renun omtales av Kværner som et 'elvekraftverk'.

Kritikk: Verken Kværner eller kunden, byggherren PLN, har villet opplyse om størrelsen på reservoaret til prosjektet. Men reservoaret vil bli liggende i et fjellområde der det risikerer å komme i konflikt med alpin regnskog i 1300 meters høyde. Verken Kværner eller byggherren PLN har ønsket å bidra med klargjørende informasjon omkring hva slags innvirkning Renun-prosjektet vil ha på naturen. Ingen har bekreftet om det er gjort noen miljøkonsekvensanalyse av utbyggingen, slik man er pålagt i følge indonesisk lovgivning.

Den internasjonale miljø- og bistandsorganisasjonen Monitor International sier det nå rapporteres om illegal hogst i forbindelse med at området blir mer fremkommelig som en følge av veibygging i tilknytning til Renun-prosjektet.

Renun-prosjektet vil lede vann fra Renun-vassdraget inn i Lake Toba, Sumatras største innsjø. Den lokale stiftelsen Lake Toba Heritage Foundation frykter at dette vil redusere vannkvaliteten i innsjøen, ettersom Renun fører store mengder jord, leire og andre sedimenter.

(Kilder: Monitor International, Lake Toba Heritage Foundation, Lembaga Penelitian U.S.U. Medan)

Kværners kommentar:

Når NorWatch ber om Kværners kommentar på hvor vidt selskapet vurderer at de nevnte prosjektene bidrar til avskoging på Sumatra og hvor vidt Kværner føler seg delaktige i avskoging gjennom deltagelse i prosjektene, svarer selskapet at de ikke føler de har forutsetninger for å kommentere dette.

3.4 Olje- og gassindustrien

Indonesia har rike forekomster av olje og gass. Landets olje- og gassforekomster ligger både på land og offshore. Ifølge offisielle indonesiske statistikker (1996) økte verdien av landets eksport av olje og gass fra drøyt 19 milliarder US dollar i 1988 til 53,4 milliarder US dollar i 1997.

På Sumatra har Caltex, Mobil og andre internasjonale selskaper drevet olje- og gassutvinning i flere tiår, og store deler av øya er delt inn i konsesjonsblokker.

I sammenheng med avskogingsproblematikk nevnes ofte gruveindustrien i samme åndedrag som olje- og gassindustrien. Det er derfor også relevant å gi et lite innblikk i gruveindustrien i denne sammenheng.

Et utall av gruver ligger spredt ut over det indonesiske øyrike, og på Irian Jaya finner vi Freeport-gruven, som ifølge organisasjonen Down to Earth (1997) er en av gruvene i verden som forflytter mest jordmasse i jakten på gull og kobber.

På Sumatra er ifølge landets gruverdepartement 137 konsesjoner for leting og utvinning av mineraler gitt til et større antall gruveselskap. Konsesjonsområdene dekker totalt flere millioner hektar av øyas areal, hvor selskapene jakter på blant annet gull, sink og jern.

Lokal avskoging

Når det gjelder olje-, gass- og gruveindustrien, har NorWatch kommet over informasjon og forskning som i tall og statistikker gir et bilde av disse sektorenes bidrag til avskoging. Men FAO (1997) lister opp gruver som en av mange årsaker til avskoging, og CFAN (1999) slår fast at "Gruvedrift og oljeutvinning er viktige årsaker lokalt til avskoging".

Det er i denne sammenheng åpenbart at eksempelvis gruver som drives i form av et åpne dagbrudd og anleggsvirksomhet for olje/gass-utvinning, vil bety at vegetasjon fjernes før mineralet kan tas ut, og at det gitte området avskoges.

Lokal motstand

Men i tillegg til at skog fjernes som direkte følge av jakten på olje/gass og mineraler, påpeker CFAN (1999) også at veibygging og seismiske undersøkelser åpner opp tidligere uberørt skog og gir adgang for nybyggere og annen virksomhet som øker avskogingstempoet.

Begge bransjene er forfulgt av konflikter med lokalbefolkning og urinnvånere. På Sumatra har både Caltex og Mobil sine virksomheter vært gjenstand for motstand fra lokalbefolkningen på grunn av miljøproblemer og landkonflikter.

Saga Petroleum har som det første norske oljeselskapet vært involvert i leting etter gass på land i regnskogsområder, nærmere bestemt på Sumatra.

3.4.1 Sagas gassprosjekt i Jambi

Selskap: JOB Pertamina - Saga Petroleum Indonesia Jambi AS

Leting etter gass i Jambi-provinsen

Aktivitet: Saga Petroleum har siden 1990 drevet letevirksomhet etter gass i den 973 km² store Jambi Merang-blokken i Jambi-provinsen på Sumatra. De første årene hadde Saga 20% eierandel av blokken, hvor det statlige indonesiske oljeselskapet Pertamina og det franske oljeselskapet Elf var partnere. I 1992 trakk Elf seg ut, og siden da har Saga og Pertamina delt eierinteressen 50-50.

I løpet av årene har Saga og partnerne prøvoboret seks brønner innenfor blokken. Men på grunn av mangel på lovende gassfunn og et ønske om å samle sine utenlandske virksomhet på færre steder, skal Saga i løpet av 1999 trekke seg ut av Indonesia. Sagas samlede investeringer i Indonesia pr. 1. januar 1997 var på 435 millioner kroner. Oljeselskapene Maxus og Amarada Hess skal ta over Sagas andel i Jambi Merang-blokken.

Kritikk: Nøyaktige tall for hvor mye skog som er ryddet for å gi plass til Sagas letevirksomhet er ikke tilgjengelig. I tillegg til rydding av områdene hvor de seks brønnene er boret, har Saga og partnerne bygget infrastruktur som veier og kaianlegg. I henhold til indonesiske forskrifter, har et 50 meter bredt belte på hver side av veiene blitt ryddet av sikkerhetsmessige årsaker.

Saga har plantet oljepalmer på deler av områdene som er ryddet, blant annet langs veier. Forøvrig viser Sagas bildemateriale fra området at det i hovedsak vokser gress på områdene som er utbygd, noe som også er bekreftet av NorWatches observasjoner i november 1998. Sagas aktiviteter har på denne måten ført til avskoging i et begrenset område, og en videre utbygging i den 973 km² store blokken vil føre til ytterligere avskoging.

Saga har fått kraftig kritikk for en miljøstatusrapport om Jambi Merang-blokken som selskapet har utarbeidet i forbindelse med at de trekker seg ut. Rapporten, som kun er på seks sider, er basert på visuelle inspeksjoner og jordprøver. Forsker Ross Hughes ved International Institute for Environment and Development (IIED) kaller rapporten "latterlig og patetisk. Dette er ikke noe seriøst dokument som gir svar på viktige spørsmål knyttet til denne type virksomhet i et tropisk område som Sumatra" (NorWatch nr. 7-99).

Miljøstatusrapporten konkluderer med at virksomheten ikke har ført til miljøproblemer. Med hensyn til ryddingen av områder, bruker rapporten beskrivelser som "fullstendig gjenvokst" og "fullstendig inntakt".

Hughes fra IIED kritiserer også Saga for å ikke ha tatt opp prosjektets sosiale konsekvenser, og gassletingens virkninger på dyrelivet er totalt fraværende. Resultatet av jordprøvene viser for høye verdier av kvikksølv, sink, cyanid og petroleum-hydrokarboner, uten at Saga har fulgt dette opp.

Ross Hughes kommentar til dette, er som følger: "Hvis jeg hadde funnet for høye verdier av for eksempel kvikksølv eller cyanid, hadde i hvertfall jeg vært bekymret. Ikke skriver de noe om nøyaktig hvor og hvor mange jordprøver som er tatt, heller. Dette er useriøst." (NorWatch nr. 7-99).

(Kilder: IIED, Sagas Miljøstatusrapport, NorWatch nr. 7-99 og NorWatch-besøk i området i november 1998)

Sagas kommentar:

Saga opplyser at de nå har skjerpet sin miljøpolicy for internasjonal virksomhet, og at de i dag ville ha gjennomført en mer omfattende miljøvurdering i et slikt prosjekt som i Jambi-provinsen. Saga innrømmer også at de "ikke har rekonstruert tilsvarende skog som var der før vi ryddet den", og at "de innser at bygging av veier i jungelen fører til at andre kommer etter." (NorWatch nr. 7-99).

På den andre siden presiserer Saga at miljøstatusrapporten aldri var ment å være en fullstendig miljøkonsekvensanalyse, og at den er til internt bruk i selskapet. Ifølge Saga var deres viktigste miljøbidrag i Jambi Merang at selskapet utviklet en ny teknikk for byggingen av fundamentet til veiene som ikke gjør bruk av tømmer fra skogen, slik de andre oljeselskapene i området har gjort.

3.5 Ferrolegerings-industrien

Av de forskjellige typene biomasse-brensel er trekull en viktig energikilde for befolkningen i Sørøst-Asia. Trekull kan lages av så godt som hvilket som helst organisk materiale, som for eksempel trevirke, strå, kokusnøttskall, og risaks.

I Indonesia er det spesielt bybefolkningen som bruker trekull i husholdningen. Men trekull forbrukes også i industriell sammenheng, blant annet i ferrolegeringsindustrien, hvor trekull utgjør en liten, men viktig komponent av energibruken.

Ifølge rapporten "Charcoal and its Socio-Economic Importance in Asia: Prospects for Promotion" fra FAOs Regional Wood Energy Development Programme in Asia (RWEDP) utgitt i 1998, har spesielt Indonesia de senere årene satset på produksjon av høykvalitet-trekull for eksport til industrielle formål.

Ulovlig produksjon

Trevirke som brukes i produksjonen kommer Ifølge RWEDPs rapport "Woodfuel Flows" fra 1996 fra en rekke forskjellige kilder, som for eksempel naturskog, hogstskog, tømmerplantasjer, sagbruk og rydding av land til forskjellige formål.

Ifølge RWEDP kjøper trekullprodusentene i Indonesia hovedsaklig trevirket fra større private og statlige eiere av tømmerhogstkonsesjoner og tømmerplantasjer. Kjøperne må ha offisiell godkjenning for å hente og frakte trevirke, samt godkjenning for å produsere og handle trekull.

På tross av stor grad av regulering, eller kanskje nettopp derfor, produseres mye av trekullet i Indonesia ulovlig, ifølge RWEDP (1996).

Forskjellige opprinnelser

Undersøkelser når det gjelder trekull-produksjonens spesifikke innvirkning på avskoging i Indonesia og på Sumatra er fraværende, så langt NorWatch har kunnet bringe på det rene. Selv ikke den indonesiske miljøorganisasjonen WAHLI har kjennskap til at slike undersøkelser eksisterer.

Men trekullet fra Sumatra er produsert av trevirke som hentes fra en rekke forskjellige kilder. Flere av disse aktivitetene er allerede omtalt som viktige bidragsyttere til avskoging på Sumatra. Rydding av skog til plantasjer og jordbruk fører for eksempel ofte til permanent tap av naturskog, mens tømmerhogst framstår som en av hovedaktørene i avskogingen.

Medspiller

Ser vi for eksempel på trekull laget av hurtigvoksende treslag fra tømmerplantasjer, som eksempelvis acasia og eukalyptus, er plantasjene anlagt i utgangspunktet for papir- og celluloseindustrien.

Trekullprodusentene rolle i denne sammenheng er rydding av trevirke-avfall i tømmerplantasjene som ikke brukes til papir og celluloseproduksjonen. Både med hensyn til tømmerplantasjene og de andre opprinnelsesstedene, kan trekullprodusentene på denne måten være en del av “maskineriet”, og dermed indirekte en aktør i avskogingen.

Elkem og Norsilva importerer begge trekull fra Sumatra, sistnevnte leverer trekull til Fesils ferrolegeringsindustri i Norge.

3.5.1. Elkems trekullimport

Selskap: To agentfirmaer

Agentene har produksjon, varelager og kontor i Lampung-provinsen.

Aktivitet: Elkem kjøper trekull fra selskapets to agentfirmaer til sin ferrolegerings (metallurgisk) virksomhet. Av konkurransemessige hensyn vil Elkem ikke at navnene på agentene skal offentliggjøres. Den ene agenten oppgir at trevirke til trekullproduksjonen kommer fra områder i Sør Sumatra, mens den andre agenten oppgir at de henter trevirke fra underdistriktene Pematang Panggang, Metsuji, Tulang Bawang, og fra Pakuan i Nord-Lampung.

Årlig importerer Elkem rundt 20 000 tonn trekull fra Sumatra. Trekullet utgjør en liten, men viktig bestandel i selskapets produksjon som ifølge Elkem er med å gi den mest optimale prosess i sine smelteovner.

Kritikk: Ifølge informasjon (betegnet som “sertifikat” og “erklæring”) fra Elkems to trekullagenter på Sumatra, kan trevirke som Elkem importerer ha følgende forskjellige opprinnelse:

- * Trevirke fra hurtigvoksende tømmerplantasjer
- * Trevirke fra rydding for å anlegge plantasjer
- * Trevirke fra rydding til jordbruksformål i forbindelse med transmigrasjonsprogrammet
- * Trevirke fra produksjonsskog
- * Trevirke fra sagbruk
- * Trevirke fra frukttrær

Informasjonen fra Elkems agenter inneholder ingen tall på hvor mye trevirke som er hentet fra de forskjellige opprinnelsesstedene.

Bortsett fra frukttrær, er alle bransjene/virksomhetene som trevirket til Elkems trekull hentes fra, omtalt som aktører i avskogingen på Sumatra. Ifølge agentene er alt trevirket "avfall" som ikke brukes i andre sammenhenger. Trekullprodusentene er på denne måten hendige "ryddegutter" i de forskjellige bransjenes bidrag til avskoging på Sumatra.

I denne sammenheng er det svært lite betryggende at en av Elkems agenter erklærer at trevirket blir hentet fra områder i Sør Sumatra "som ligger utenfor de tropiske regnskogsområdene, som er strengt vernet av myndighetene i Republikken Indonesia".

Elkems kommentarer:

Elkem opplyser at deres trekull ikke er laget av trevirke fra regnskogen. Selskapet har inngått egne bilaterale avtaler med sine agenter om dette. Selskapet henviser blant annet til at trekull er en attåt-næring for bønder lokalt, og at Elkem har fått garantier for at produksjonen foregår etter gjeldende lover og regler i Indonesia. Elkem mener at det er spekulasjoner fra NorWatchs side å vise til at trekullet til selskapet kan bidra til avskoging. Elkem påpeker også at det er et uttalt ønske fra norske myndigheter om økt bruk av trekull, da dette i et globalt CO2-regnskap er mindre forurensende enn bruk av mineralkull.

3.5.2. Norsilvas trekullimport

Selskap: Et agentfirma

Agentfirmaet holder til i Lampung-provinsen

Aktivitet: Norsilva AS importerer trekull fra en hovedagent i det sørlige Sumatra, som igjen har en rekke underleverandører. Ifølge selskapet ligger områdene som de henter sitt trekull fra maksimum 100 kilometer nord for sydspissen av Sumatra, med Manggalla som det mest fjerntliggende området. Norsilva importerte 45 000 tonn trekull fra Sumatra i 1998, hvorav brorparten gikk til Fesils ferrolegeringsindustri i Norge. Norsilva leverte så sent som i 1997 også trekull til Elkem.

Kritikk: Ifølge Norsilva kommer trevirket til trekullet som de kjøper på Sumatra, fra følgende virksomhet (tallet i parentes viser andelen av totalen):

- * Trevirke fra rydding av land i forbindelse med transmigrasjon (40%)
- * Rydingsskog fra bønder (10%)
- * Trevirke fra plantasjer (50%)

Norsilva opplyser at indisk palisander, gummitrær og sengon er de mest utbredte treslagene fra plantasjene, og at også en god del akasia brukes. Fra transmigrasjon og ryddingsskog er det ifølge Norsilva vanskelig å få en fullgod oversikt, men en vesentlig del kommer fra diverse frukttrær, kaffetrær og tapiokatrær.

Norsilva skriver i en fax til NorWatch at "I vår produksjon inngår ikke regnskog". Men på samme måte som Elkems trekull, er Norsilvas trekull basert på trevirke fra virksomhet som er identifisert som viktige årsaker til avskoging på Sumatra. Spesielt gjelder dette for transmigrasjon og plantasjer.

Norsilvas kommentarer:

Norsilva mener at deres virksomhet ikke bidrar til avskoging, fordi deres trekull har sin opprinnelse i det sørlige Sumatra, som ifølge selskapet ikke er en del av regnskogsbeltet. Selskapet erkjenner at områdene de henter trekullet fra, kan ha vært dekket av naturskog tidligere, men mener at dette ikke gjelder pr. idag. I forhold til eksempelvis tømmerplantasjenes rolle som avskogingsaktør, mener Norsilva at NorWatch setter ting på hodet, og spør om det er bedre å la trevirke-avfallet bare ligge brakk, uten å nyttegjøre seg av det til trekullproduksjon. Selskapet sier at de er opptatt av problematikken NorWatch reiser, ved at selskapet krever av sin hovedagent på Sumatra at trekullet ikke skal lages av trevirke fra regnskogen. På grunn av kvalitetskrav vil Norsilva i fremtiden dreie produksjonen av trekull bort fra trevirke fra transmingrasjonsområder.

3.6 Skjulte aktører

De norske aktørene og prosjektene som er tatt med i dette kapittelet, gir ikke et fullstendig bilde. Det finnes flere prosjekter relatert til skogressurser eller konvertering av skog på Sumatra hvor norsk næringsliv er involvert.

Men på grunn av mangel på informasjon om prosjektene, blant annet fordi de norske aktørene ikke har besvart henvendelser eller rett og slett ikke har villet frigi relevant informasjon, har vi ikke i detalj kunnet gå inn på dem.

Dette gjelder følgende norske selskaper og prosjekter:

- * Kværner har hatt en rekke leveranser til oljeindustrien på Sumatra, men det har vært vanskelig å få ut informasjon fra selskapet om de konkrete prosjektene.
- * Dyno er et av verdens to ledende selskap i verden når det gjelder produksjon av sprengstoff. I Indonesia er gruveindustrien en viktig kunde. Men selskapet vil ikke opplyse hvilke kunder de har på Sumatra. Produksjonen foregår på Java og Borneo.
- * Statkraft er involvert i et vannkraftverk som etter planen skal ligge i en såkalt "fri-lomme" i nasjonalparken Kerinci Sebelat på Sumatra. Det har vært vanskelig å få ut konkret informasjon om prosjektet, som for øvrig er lagt på is.
- * Scansia eier en fabrikk i byen Medan på Sumatra. Her produseres møbler laget av slyngplanten rotting. Rotting hentes ut av naturskogen av urinnvånere, og klassifiseres ikke som tømmer, men som et skogsprodukt. Henvendelser til bedriften har ikke blitt besvart.

Det er stor sansynlighet for at flesteparten av disse eksemplene ville ha føyd seg inn i rekken av norske bidrag til avskoging på Sumatra.

4. Sammendrag og konklusjoner

Eksemplene i denne rapporten viser at norske selskaper i aller høyeste grad deltar i prosjekter og virksomhet som bidrar til avskoging på Sumatra.

Sammenlignet med de store synderne, som for eksempel de japanske storkonsernernes ødeleggende jakt på tømmer og treforedlingsprodukter i Sørøst-Asia, er de norske aktørene relativt små og få. Men dette gjør ikke saken noe bedre. Et hvert selskap må ha ansvar for sin egen virksomhet. I et land og i en region hvor skogen allerede er hardt presset, er Sumatras tropiske skoger spesielt utsatt for avskoging forårsaket av industriell virksomhet. Vern og en økologisk høsting av skogens ressurser er avgjørende for den restreterende skogen på den en gang så frodige øya - både med hensyn til arts mangfoldet og lokalbefolkningens livsgrunnlag.

Det er derfor stor grunn til å rope et varsku overfor norsk næringsliv og norske myndigheter: De norske selskapene deltar i en lite påaktet, men svært tvilsom jakt på ressurser og profitt på Sumatra som snarest bør revurderes.

Selv om alle de norske selskapene omtalt i rapporten, må ta sin del av ansvaret, er det forskjeller på omfanget og graden av avskoging som virksomheten de deltar i forårsaker, og hvor målbar avskogingen er.

Kværner:

Kværner er den desidert største norske aktøren på Sumatra, både med hensyn til antall prosjekter og prosjektenes målbare innvirkning på skogen. Kværners portefølje inneholder leveranser av utstyr til fire papir- og celluloseprosjekter og to vannkraftprosjekter.

*** Papir- og celluloseindustrien er i hurtig vekst på Sumatra og er identifisert som en av de viktige årsakene til avskoging og tap av arts mangfold:**

- De fire papir- og celluloseprosjektene (PT Tel, PT Indah Kiat, PT Riau Andalan og PT Wirakaria Sakti) som Kværner er involvert i, vil tilsammen legge beslag på et område på rundt en million hektar i form av fabrikkanlegg for produksjon av papir/cellulose, og tømmerplantasjer plantet med hurtigvoksende treslag.
- Prosjektenes monokulturelle tømmerplantasjer fortrenger naturskog. Dette skjer ved at hogstskog som over lengre tid er overbeskattet trenger å "rehabiliteres", hvorpå myndighetene har omklassifisert områdene til plantasjeformål.
- Ett av papir- og celluloseprosjektene har nylig blitt funnet skyldig i anklagene om å ha tent på skogen for å rydde plass til plantasjene.
- Papir- og cellulosefabrikker henter i dag trevirke fra naturskogen i påvente av at plantasje-trærne blir modne for hogst.
- Alle prosjektene ligger i konflikt med lokalbefolkningen på grunn av tvangsflytting og tap av jord.

*** Vannkraftindustrien er identifisert som en årsak til lokal avskoging og tap av arts mangfold:**

- Det ene vannkraftprosjektet som Kværner er involvert i (Koto Panjang), har ugjenkallelig lagt 124 kvadratkilometer (12 400 hektar) med skog og matjord under vann. Prosjektet har

fortrengt 23 000 mennesker, hvorav mange har gått til sak mot utbyggerne for tap av livsgrunnlag.

- Det andre prosjektet (Renun) er et elvekraftverk, med et reservoar for å lede vann fra Renunvassdraget til Lake Toba, Sumatras største innsjø. Kværner vil ikke oppgi størrelsen på reservoaret, men det ligger i et område hvor høylandsregnskogen råder. Sannsynligheten for lokal avskoging er stor.

- Begge vannkraftprosjektene har gjennom utbygging av veier og infrastruktur til en viss grad bidratt til å åpne opp områder som tidligere var lite fremkommelige, og således lagt sårbar skog åpen for kolonisering.

Dyno ASA:

Dyno er majoritetseier av to fabrikker på Sumatra som henholdsvis produserer trelim og impregnert papir og en stor aktør når det gjelder leveranser til treplateindustrien, hvor Dynos produkter er en viktig ingrediens. Selskapet vil ikke oppgi navn på kunder på Sumatra. Dynos fabrikker lar seg derfor kun vurderes ut i fra et generelt grunnlag.

*** Treplateindustriene er en storforbruker av tømmer og er identifisert som en av de viktigste årsakene til avskoging og tap av artsmangfold.**

- Dynos fabrikker (begge under PT. Dyno Mugi) leverer sine produkter til blant annet kryssfiner-industrien som baserer seg på 48 forskjellige treslag fra regnskogen.

- Kommersiell tømmerhogst er identifisert av de fleste instansene som en av de viktigste årsakene til avskoging. Mer enn halvparten av Indonesias samlede skogarealer er lagt ut til tømmerhogst-konsesjoner som i liten grad drives på en miljømessig forsvarlig måte.

- Indonesia er verdens ledende land når det gjelder kryssfinerproduksjon, og denne industrien er en hoveddrivkraft bak tømmerhogsten og dets bidrag til avskoging.

Saga Petroleum:

Saga har i ni år deltatt i leting etter gass onshore (på land) på Sumatra (Jambi Merangblokken). Selskapet trekker seg nå ut av Indoneisa og Sagas del av konsesjonsblokken som er på 973 kvadratkilometer (97 300 hektar).

*** Olje- og gassutvinning er identifisert som en årsak til lokal avskoging og tap av artsmangfold.**

- Saga og selskapets partnere har bygd ut seks brønner med tilhørende veier og infrastruktur. Avskogingen har vært i et begrenset området.

- Sagas virksomhet har medført nedhugging av skog, både for å gi plass til boreaktiviteten og til bygging av veier. Myndighetene krever eksempelvis at et 50-meters belte blir ryddet på hver side av veiene av sikkerhetsmessige hensyn.

- Miljøstatusrapporten som Saga har utarbeidet før de overlater sin eierandel til oljeselskapene Maxus og Amerada Hess, er blitt kritisert for å være syltynn og useriøs. Den konkluderer

blant annet med at områdene som ble ryddet, er restituerte, noe som ikke stemmer med virkeligheten.

- En videre utbygging av konsesjonsblokken vil føre til ytterligere tap av skog.

Elkem og Norsilva:

Elkem og Norsilva importerer trekull fra det sørlige Sumatra. Kullet brukes som energi til ferrosilicium-produksjonen i Norge. Både Elkem og Norsilva henter trekullet direkte fra agenter på Sumatra, og sistnevnte er leverandør til Fesils ferrolegeringsindustri i Norge. Studier knyttet til hvilken rolle trekullproduksjon har på avskoging, er en mangelvare. De norske aktørenes import lar seg derfor kun vurdere ut ifra opprinnelsen til trevirke som brukes.

*** Trekullindustrien baserer seg på trevirke fra mange forskjellige typer aktiviteter, hvor flere er identifisert som viktige årsaker til avskoging og tap av artsmangfold.**

- Både Elkem og Norsilva bruker agenter på Sumatra som opplyser at trekull produseres av trevirke hentet blant annet fra tømmerplantasjer, fra rydding av områder til plantasjeformål/jordbruk, og fra sagbruk. Alle disse virksomhetene er identifisert som hovedårsaker til avskoging på Sumatra.

- Ved å ta seg av overskuddet av trevirke og treavfall fra disse bransjene, er trekullprodusentene en nyttig "ryddegutt", og dermed en medløper i avskogingsaktivitetene.

Det er verdt å merke seg at disse eksemplene ikke gir et fullstendig bilde av norske selskapers bidrag til avskoging på Sumatra. Norske selskaper er involvert i en flere andre prosjekter relatert til skogressurser og konvertering av skog til andre formål.

Men av mangel på informasjon om prosjektene, blant annet som følge av uvilje fra de norske aktørene til å gi ut nødvendig informasjon, er disse ikke inkludert i rapporten.

Det er derfor all grunn til å tro at flere norske aktører er involvert i tvilsomme prosjekter i denne sammenheng. Ikke mindre tvilsomt er de norske selskaperens virksomhet på Sumatra sett i lys av norske myndigheters miljøpolitikk overfor Indonesia.

I 1990 inngikk norske og indonesiske myndigheter en bilateral samarbeidsavtale på miljøsidene. Avtalen har så langt omfattet tre arbeidsplaner, og har fått samlet norsk støtte på 22 560 000 kroner. De to første arbeidsplanene ble finansiert av Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet, med til sammen 16 millioner kroner. Den nåværende arbeidsplanen er finansiert av NORAD med 6 560 000 kroner. De fleste tiltakene i arbeidsplanene er gjennomført på Sumatra, hvor et av prosjektene som pågår i dag faktisk dreier seg om skogplanting.

Paradoksalt nok støtter NORAD på den andre siden Dynos produksjon av trelim og impregnert papir på Sumatra. Totalt har NORAD støttet Dynos aktiviteter på Sumatra med 51 millioner kroner. Med den ene hånda støtter Norge miljøverntiltak, med den andre en virksomhet som bidrar til avskoging av de sårbare tropiske skogene.

Forkortelser

ASB: Alternatives to Slash-and-Burn (NGO)
 CFAN: CIDA Forestry Advisers Network (under det kanadiske bistandsdirektoratet)
 CIFOR: Center for International Forestry Research
 DtE: Down to Earth (NGO)
 EIA: Environmental Investigation Agency
 FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations
 FoE: Friends of the Earth
 IIED: International Institute for Environment and Development
 IIFE: Indonesian Institute for Forest and Environment
 RWEDP: Regional Wood Energy Development Programme in Asia (en del av FAO)
 WALHI - Wahana Lingkungan Hidup Indonesia (FoE Indonesia)
 WFI: World Forest Institute
 WRI: World Resources Institute
 YPBHI - Yayasan Pendidikan dan Bantuan Hukum Indonesia (juridisk bistand)

Litteraturliste

- ASB, *Summary Report & Synthesis of Phase II*, 1998
- Central Bureau of Statistics, *Statistics Indonesia*, 1996, 1997
- CIFOR, *Rate and Causes of Deforestation in Indonesia: Towards a Resolution of the Ambiguities*, 1996
- CIFOR, *Tree Planting in Indonesia: Trends, Impacts and Directions*, 1998
- CFAN, *Deforestation: Tropical Forests in Decline*, 1999
- Down to Earth: *Paper pulp development in South Sumatra, Indonesia. PT Tel, PT MHP*. London, 1999
- Down to Earth: *Pulping the people. Barito Pacific's paper pulp factory and plantations in South Sumatra*. London, 1997.
- EIA, *The Politics of Extinction - The Orangutan Crisis, the Destruction of Indonesia's Forests*, 1998
- FAO, *State of the World's Forests*, 1997
- Kværner: *Capabilities in Indonesia*. Jakarta 1997
- Lembaga Penelitian U.S.U. Medan, *Studi Analisa Dampak Lingkungan (A D L) Plta Renun*, miljøkonsekvensanalyse, 1986
- Monitor International, *Delegation from Lake Champlain Visits Lake Toba as part of Sister Lakes Exchange*, reiserapport, 1998
- Pemul Colin, *Koto Panjang: Compensation Corruption*, 8.4.92
- Pemul Colin, *Move, or be dammed*, Inside Indonesia 1993
- RWEDP, *Charcoal and its Socio-Economic Importance in Asia: Prospects for Promotion*, 1998
- RWEDP, *Woodfuel Flows*, 1996
- Saga Petroleum, *Environmental Status of the Jambi Merang Block*, 1997
- World Forest Institute, *Indonesia Country Report*, 1994
- World Resources Institute, *Frontier News*, 1997
- World Wildlife Fund: *Swedish/Scandinavian involvement in Indonesian forest plantation and pulp mill sector*. Sverige 1994

"Vi utvider din horisont"